

176
1407
Füzeggyarmati

EMLÉKKÖNYV

A

FÜZESGYARMATI UNITÁRIUS
EGYHÁZKÖZSÉG
MEGALAKÍTÁSÁNAK ÉS TEMPLOM-
ÉPÍTÉSÉNEK

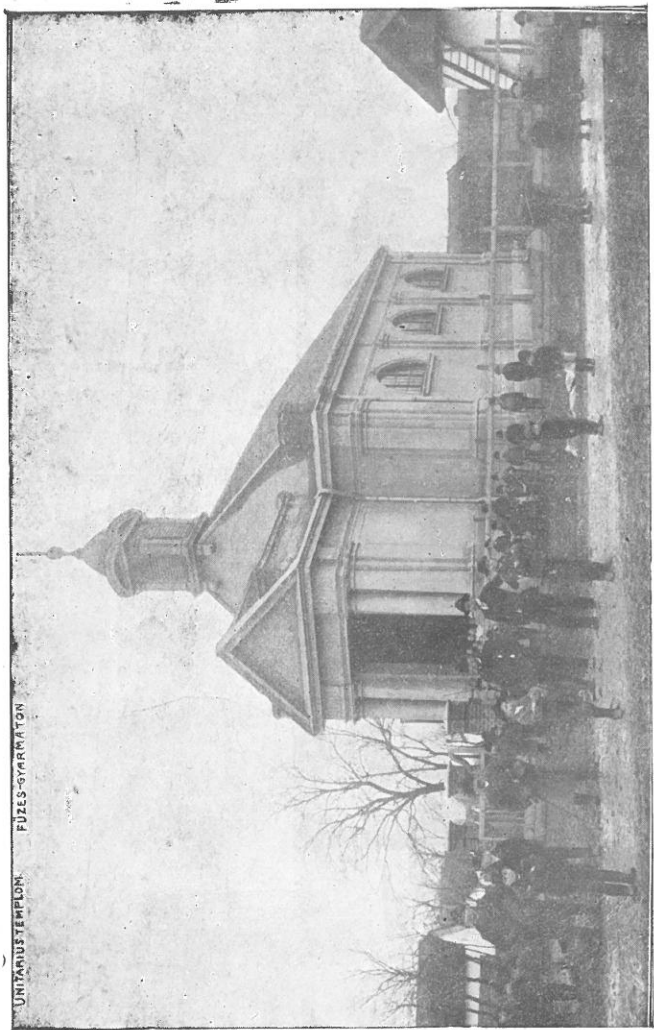
EMLÉKÉRE.

SZERKESZTETTE :
GÁLFFY KÁLMÁN,
FÜZESGYARMATI
unitárius hit- és elemi tanító.

ÁRA 80 FILLÉR.

UNITÁRUS-TEMPLOM. FÜZESSYÁRARTON

„Dicsőség a mennyben lakó Istennek, e földön béke és az emberekhez jóakarát.“

ELŐSZÓ.

A nagy magyar Alföld végtelen rónaságán ismét fellobbant egy világító fáklya, újra alakult egy egyházközség, melynek hivei az unitárius vallás egyszerű hitelvei alapján imádják az egy igaz Istent.

1902. év július 27-én alakult meg Füzesgyarmaton az unitárius I. egyházközség. Józan Miklós budapesti, Ádámossy Gábor hódmezővásárhelyi lelkészek és Zoltán Ferencz mezőberényi kántortanító tartották az első Isten-tiszteletet nagyszámu közönség előtt, egyik atyánkfia, Homoki F. Lajos udvarán. Amidőn felhangzott Dávid király LXV. zsoltárának lélekemelő dallama, a gyülekezet egyszerűvel s lélekkel énekelte :

„A Sionnak hegyén Ur-Isten!
Tied a dicséret!“

Egyházi beszédet Józan Miklós, a Duna—Tisza menti unitárius egyház kör-esperese tartott. Hirdette a béke, az igazság és a szeretet országát. Biztatta a hiveket, hogy ne féljenek, mert „tetszett az ő Atyjoknak, hogy adjon nekik országot“.

Az ujonnan alakult egyházközség tagjai a fajfentartó magyarságot mindenha jellemző „hitért, hazáért, szabadságért“ mindig tette s áldozatra-kész buzgósággal láttak hozzá az egyház alapjának megvetéséhez. Veteményes kertjeit, az isko-

lát és imaházat szépen tervbevétték s annak megvalósításán nagy buzgósággal fáradoztak.

Az emberi kebelben működő isteni erőnek csodálatos munkája, hogy az alig 200 tagot számláló egyházközségnek ma már iskolája és felavatott temploma van.

Ha végig pillantunk egyházközségeink történetén, kevés hasonló példát találunk. Budapesti s angolországi hittestvéreink is hozzájárultak nemes adományaikkal templomunk felépítéséhez; fogadják érte szívünk hálás köszönetét. Kisérje az isteni oltalom nemes munkáikban.

Hálás szívvel kell, hogy megemlékezzünk vallás-községünk szeretett főpásztoráról, Főtisztelendő Ferencz József püspök ur öméltóságáról, ki mindig atyai érdeklődéssel viseltetett egyházközségünk iránt s buzdító, lelkesítő szavaival táplál és éltet, buzdít és bátorít, hogy hitben világgosság fiai s szeretett magyar hazánknak igaz honfiai legyünk. Ugyszintén Józan Miklós budapesti esperes, Ádámosy Gábor jelenlegi alsó-, felső-szt.-mihályfalvi és Balázs András jel. hódmezővásárhelyi lelkészekről, kik szintén eleitől fogva biztattak, hogy mint egy atya gyermekei szeressük egymást, tartsunk össze, hogy mint oldott kéveszét ne hulljunk.

Ez emlék-füzet is a hívő lélek áldozatrakész buzgóságának köszöni megjelenését. Az egyházközség megalakítása, templomunk alapkövének letétele s a fölépült templom fölszentelési ünnepe mind mély benyomást gyakoroltak a hivek lelkére. De a szó és ének elszáll és a későbbi kor, ha nem talál nyomára, nem gondol vele. Az utó-

dok iránti kötelességérzet támadt fel azok szívében, kik ez emlék-füzet megjelenését lehetővé tették.

Hitünk tanítja s a Krisztus hirdette, hogy Isten a nemes és jótetteket megjutalmazza. Adjon nekik e tudat mindennél nagyobb, drágább jutalmat és megnyugovást.

Most már kibocsátjuk ezt az emlék-füzetet. Ajánljuk a hivek és hitrokonok szeretetébe. A benne foglaltakból merítsünk újból kitartást, lelkesedést és áldozatkészséget. Hitrokonaink fogadjanak bennünket és tartsanak meg továbbra is atyafiui jóindulatjokban. A jövő idők nemzedéke, az unokák, tartsák tiszteletben atyáik, nagyatyáik munkáját. Legyenek készek ők is nagy és nemes tettek véghezvitelére, hogy azáltal elősegítsék tőlök kitelhető módon Isten országának e földön minél szélesebb körben megvalósítását.

Adja a Mindenható, hogy az idők járása felettébb súlyos ne legyen! De ha jönnek is a megpróbáltatásnak nehéz napjai, ne esüggedjünk el, ne essünk kétségbe; tudván, hogy: „Erős várunk nekünk az Isten!”

Füzesgyarmaton, 1904. évi márczius hó.

Gálffy Kálmán,

unitárius hit- és el. tan.

Megalakuláskor tartott egyházi beszéd.*

1902. július 27.

Isten országa.

Alap-ige: „Ne félj kicsiny sereg, mert tetszett a ti Atyátoknak, hogy adjon néktek országot.“ — Lukács ev. XII., 32.

Istennek hivei! Kedves hallgatóim! Testvéri szeretettel üdvözöllek titeket Istennek szabad ege alatt, e vendégszerető család házas telkén. Ez alkalommal először hirdetem nektek az Urnak igéjét, a Jézusnak egyszerű evangéliumát. Teszem ezt annál nagyobb lelkiörömmel, miután úgy látom, hogy a zsoltár magasztos dallama és az ima hathatós ereje már megnyitották az utat, amely a ti szivetekhez vezet. Amit én most mondani akarok tinektek, annak összhangban kell lennie azzal a sajátságos lelki állapottal, melyben mindannyian vagytok, kik közelebbről az unitárius hitelvek szolgálatába szegődtetek.

Lelki szemeim előtt megújul a bujdosó Izrael képe, midőn hazátlanul jártak-keltek a kietlen sivatagban. Inkább éheznek és szomjuhozna, mintsem a szolgaság és megaláztatás igáját hordozzák. És az Isten őket nem hagyja el. Gyönyörű költői hasonlatban maradt reánk, hogy mily hiven vezette őket az isteni Gondviselés nappal köd, éjjel pedig tüzoszlop alakjában. Messze még az ígért földe. Olykor még a vezér lelke is esüggedez, de a jövőbe tekintő próféta és törvényadó, a nagy Mózes, utolsó óráiban is bizalommal int a Nébó hegyéről a tejjel-mézzel folyó Kánaán felé: „Ne félj kicsiny sereg, mert tetszett a ti Atyátoknak, hogy adjon nektek országot.“ Az Ur szövetséget köt az emberi nemzettel. „Az Ur nem hagyja el az Övéit“.

* Tartotta J ó z a n Miklós, budapesti unitárius lelkész.

Hazát keres a Jézus tanítványainak kiseded csoportja is. Hazát keres az üldözött kereszténység, mert nem tud megbarátkozni a pogány világ erkölceivel. Az áldozattétel és a törvény, mint az ősi istentisztelet alkotó része, rá nézve már csak üres forma, minden benső érték és tartalom nélkül. Egy új világ dereng az ébredő keresztény öntudat fölött, amelybe önként vágyakozik. És a csüggedő tanítvány a tanító-mester ajkairól hálásan lesi az ígét: „Ne félj kicsiny sereg, mert tetszett a ti Atyátoknak, hogy adjon nektek országot.“ — „Az én országom nem e világból való.“

Vezet minket is a magyarok istene, új hazát keresni. Több, mint 1000 éve, harsan a harci kürt a Kárpátok ormán. Előáll a vezér, diadalmas Árpád. Ősi jogaira hivatkozva megszállja rónáinkat és bérceinket, birtokába veszi Attila örökét. S e közben mintha ismételten hallanók az égi szózat biztatását: „Ne félj, kicsiny sereg!“

Kicsiny sereg vagytok ti is. Alig pár százan. Hazánk szentesített törvényeinek oltalma alatt követtétek kebletekben a hit és lelkiismereti szabadság szent vágyódását. Gyülekezetté alakultok a mai napon. Gyülekezet vagytok ettől a perctől fogva, kiket nem a számarány, hanem az elvek hűsége és igazsága szerint ítél meg a jó Isten és minden hívő lélek.

Az ország, a melybe léptek, nem ismeretlen. Utai nem járatlanok. Törvényei ott vannak szátokban és szivetekben. A mi hitvilágunknak nincsennek titokzatos rejtelmek, nincsenek csodatételei; a mi egyházunk nem egyedül üdvözítő, de vallásunk nemes egyszerűsége kielégíti úgy a gondolkozó értelem, mint az érező szív kívánalmait. Tekintsetek az egyszerű székely népre, mely a hitjavítás óta, több mint 300 éven át, úgy ragaszkodott hozzá, mint a hű gyermek az édes jó anyához. Tegyétek ezt ti is, füzesgyarmati kedves hiveink. Legyen ez a lelki világ, a melyet hitelődeinktől örököltetek, tinektek is, mint mindnyájunknak,

I. a békességnek,

II. az igazságnak és

III. a szeretetnek országa.

Ezt a hármas birodalmat óhajtom ma nektek megmutatni. Ezt a birodalmat, a melynek csak egy uralkodója van: az egy

örök élő igaz Isten. Az ő lelke világosítsa meg a mi elménket, szívünket pedig tegye fogékonnyá minden iránt, a mi szép, jó és igaz. — Kisérjetez figyelemmel.

I.

Hirdetem nektek a békesség országát.

Szeretjük a szabad természetet. Annak képei és változásai a saját lelkünk vágyat és reményeit tükrözik vissza. El tudunk gyönyörködni annak ezer szépségében, a mint a sik mezőn dolog után látunk, vagy hegy-völgyes tájon vezet végig vándorutunk. Egyik évszak a másik után, éppen úgy mint a mi emberi életkorunknak különböző szakaszai megteszi a maga kötelességét és átadja a szerepet a következőnek. Egyiknek a munkája sem kerek és bevégzett a másiknak segítségére és közreműködése nélkül, a rügyből bimbó fakad, a bimbóból virág, virágból gyümölcs; és a kifejlett magban egy új életnek szunnyadó csirája . . . S a mig ez végbe megy, a mosolygó kék eget hányszor nem borítják be vészes felhők, a melyek munkásságunk gyümölcseit megsemmisítéssel fenyegetik. Sőt derült égből is lecsaphat a villám. S mégis úgy áll előttünk a nagy természet, mint a békességnek országa, ahol az örök törvény szerint működő titkos erők egyik a másikat kiegyenlítik.

Ha van sötétség, mely delejes álomba meríti a teremtett világot van világosság is, melynek sugarai minden reggel hirdetik a diadalt, a megújított élet isteni örömét. Ha van mélység, melynek örvénye felett szédület fog el, van magasság is, a mely felé von, ragad bennünket a lélek legszentebb vágyódása: közel az Istenséghez. Ha van tél, a melynek dermedt hidege megállítja a vérkeringést a fa kérge alatt, van tavasz is, amelynek jótékony melege újból lombkoronával disziti fel a letarolt ágakat s virágot csal ki minden kis göröngyön. Ha van vihar, mely felkorbácsolja a tenger hullámaint s korai sirba dönti a vakmerő hajóst, van enyhe szellő is, mely kedvező irányba tereli vitorlánkat, az óhajtvá várt boldog kikötő felé. Ha van árny, van fény is; sőt fény nélkül árny sem lehet. Ebben az örökös hullámzásban van összhangzatos rend és törvénytisztelet. A tünemények felett van Isten. Ezért mondom én azt, hogy a természet a békesség országa.

S a mi igaz, e szerint, a természet világban, annak igaznak kell lennie a lelki világban is. Itt is az egymás ellen küzdő vagy egymást támogató erkölcsi erőknek kölcsönhatásából, bukásiából, vagy diadalából áll az élet. Sötétség és világosság, jó és rossz, mélység és magasság, közöny és lelkesedés, élet és halál, erény és bűn állanak örökös harcban egymással, akárhányszor ugyanegy emberi kebelben, helyet adva a legszentebb emberi jognak, a szabadon választó erős akaratnak. A ki itt a lélek folytonos küzdelmei között is megtudja őrizni fenséges nyugalmát, az Isten országába bátran beléphet, annak polgárjogát szabadon élvezheti. Az evangéliumból is olvashatók az angyali sereg énekét, mely Istent dicsőíti s a földön békességet hirdet a jót akaró emberek között. Mintha ez volna jeligéje a Jézusnak s ő utána minden igaz kereszténynek. S a mikor őt magát halljuk, megilletődéssel vesszük észre, hogy nem békét akar hozni e földre, hanem fegyvert és meghasonlást. Mászt ígér a jövendölés és mászt vált be a való élet, a melynek követelményei elől kitérni nem lehet. „Békesség e földön“, „békesség e háznak“ mind evangéliumi jelszavak. Ezt hirdetjük mi is, akik az általános világbéke eszméjének is hívei vagyunk. De a békének mindig harc és küzdelem volt és leendő az ára, nemcsak a csatatéren, hanem az egyén lelki világában is, a házi tüzhelynél éppen úgy, mint az osztályok és felekezetekre tagolt emberi társadalomban. A természetben is akkor tűnik fel az isteni kegyelem és békesség diadalive, a szép szivárvány, amikor a zivatar rettentő ereje kitombolta magát.

És amiképpen a békesség országában a boldogító békét nem a felszínen, nem külső jelekben, hanem a lélek benső, mély és örök vonásaiban kerestük, ily értelemben keresem is.

II.

Hirdetem tinektek a igazság országát is.

Nem tartozunk azok közé, akik Pilátussal azt szokták kérdezni: micsoda az igazság? Mi nem kételkedünk abban, hogy végre is az igazság ismeretére el lehet jutni, bármennyire körül legyen véve földi létünk a talányok és kérdések egész tömkelegével. Nem várjuk egyes embertől, hogy az óriási szö-

vevény összes szálait egymaga lebonyolítsa. Erre rövid az emberi élet. És többnyire elégtelen az emberi erő. Hanem jut egy-egy összekuszált fonal mindegyikünknek. Ezt kifejtetni, saját rejtélyünket megoldani: oly elemi dolog, melyet joggal követel mitőlünk az emberi méltóság érzete.

Jézus azokat tartá boldogoknak, akik éheznek és szomjuhozóznak az igazságot; akiknek az igazság éppen úgy létfentartó eleme, mint a mindennapi kenyér és a friss ivóvíz. Azok megelégtettek. Látjuk a tudomány buvárait, akik az emberi mivelődés minden korszakában keresik, kutatják künn a természetben, vagy benn az emberi lélek mélyén, azokat az igazságokat, a melyek nélkül a világot, mint Isten művét se tartják tökéletesnek, saját életüket sem oly mértékben boldognak, a mint óhajtanák. Akárhány oda vesz, áldozatul esik az egyenetlen küzdelemben. Az igazság ítélőszéke itéli oda a méregpoharat Socratesnek, az ó-kor legtisztább jellemének. Az igazság nevében feszítette keresztre Jézust, a nazarethi prófétát, a mi hitünknek tanítómesterét. Az igazság nevében száműznek és máglyára hurczolnak ezreket, kik az igazság dicsőítésével ajkukon, intenek végbucsut a földi létnek, mely meghazudtolta és megghusította legszentebb álmaikat . . .

Hol itt az igazság? és hol van az igazságnak országa? Bizonyynal nem az üldözők és elnyomók részén. És bár világ szerint a külső erőszak diadalmaskodik, az erkölcsi erő és annak soha el nem muló, ki nem merithető varázsa azoknak kebelében van, akik ha kell, egy egész világgal szembezállanak s a meggyőződés hangján harsányan kiáltják: „mégis mozog a föld“.

Ezek népesítik be az igazság országát. Ezek emelik annak jólétét és tekintélyét. És pedig nem a szokott hatalmi eszközökkel: fegyver, pénz és véráldozattal, hanem a lélek elévülhetetlen kincseivel. Az igazság bajnokainak látszólagos bukása, csak újabb lépcsőfoka az emberi előhaladásnak és tökéletesedésnek. Éppen úgy, mint a találmányok és felfedezések terén még az esetleges hibák és tévedések is utmutatói és ösztönzői lehetnek — s azok is — a további fölfedezések tünevényes sorozatának, amelyekben a mi korunk kiválóan gazdag.

A tudomány világában minden elismert igazság közkincesé válik. Annak áldásaiban részesül boldog-boldogtalan. Az igazság azt hozná magával, hogy ez így legyen a hit és erkölcsi

világ terén is. Ne foglalja le itt se senki az igazságot és üdvösséget magamagának; mert ezzel magát az igazságot és üdvösséget fosztja meg attól az egyetemes, mindenekre kiterjedő, isteni befolyásától, amely nélkül pedig az igazság nem igazság és az üdvösség — nem üdvösség.

Az igazság mindennél drágább. Ha érte nehéz időkben szenvedni és tűrni tudtak hitelődeink s mi boldogan élvezhetjük az ő keserű mártíromjuk édes gyümölcseit, lelkesedjünk érte s munkáljunk tőlünk telhetőleg annak diadalán. Az igazság országa nem zár ki senkit, aki nyíltan hiszi, vallja, szereti és megbecsüli az igazságot.

Az igazság köntöse, külső megnyilatkozási módja, az idők során változásnak van alávetve; de lényege mindig ugyanaz marad. A madár is felcseréli színét a különböző égövek alatt; míg dallamával egyformán gyönyörködtet.

A béke zavartalan. Az igazság örök. Épp így a szeretet is, melynek

III.

országát keresem és hirdetem tinektek.

Öntudatlanok vagyunk még s máris érezzük a mindenható szeretet melegét. Jární nem tudunk: karján hordoz a szeretet. Gyűgyöggő ajkainkat édes beszédre tanítja meg. Messze visznek vágyaink és reményeink: baráti jobbot nyújt nekünk az önzetlen, a tiszta szeretet. Ifju korunk ábrándos éveit a szeretet népesíti be a szép, jó és nemes tündöklő eszményeivel. A szeretet hiven őrt áll mellettünk a nehéz próbák, a férfias küzdelmek zivataros napjaiban. A szeretet napjainak mocsoktalan fénysugara aranyozza be életünk alkonyát. A szeretet szent keze fogja be szemeinket, a nagy éjszakára...

Hasztalan kérdeznünk: hol van és hol nincs a szeretet? Mikor látjuk, hogy mindenütt ott van. Lépten-nyomon kísér bennünket az élet vándor-utain. Hiven, igazán. „Nem mint az árny az utazót, csak jó időben“. A szeretet, az igaz szeretet éppen ott és akkor mutatja meg magát, ahol és amikor az ő megváltó segítségére legnagyobb szükség van. Könnyet töröl. Sebet kötöz be. Mosolyt ébreszt a hervadó világon. Megszegi kenyérét az éhezőknek. Innia ad a szomjuhozónak. Felruházza

a mezitelen. A bujdosót befogadja hajlékába. A tudatlanok szeméről levonja a sötét hályogot. Az elnyomottak védelmére kel. „A szeretet soha el nem fogy.“ Annak országa soha sem válik néptelen és kietlen pusztasággá. S ha nehéz órákban szinte úgy tűnnék fel előttünk a mi földi életünk, mint egy bus sivatag: a hol fájdalmainkat elnémíthatjuk, szomjunkat oltva, enyhület vár reánk, nem más az, mint a szeretet zöld szigetje a homoktenger közepén.

Örömet hirdetek néktek, mikor a szeretet országát hirdetem. Amennyiben egyenlő hűséggel és odaadással szeretjük a jó Istent és minden embertársunkat, van helye közöttünk az egyenlőség sokszor félreértett magasztos jelszavának. Szeretet nélkül nincs és nem lehet igazi boldogság és megelégedés. Az uralkodóknak is mindinkább be kell látniok, hogy trónjaiknak sokkal szilárdabb támasza van népeiknek szerető szívében, mint az öldöklő gyverek guláiban. Igazi bensőségteljes szeretet nélkül nincs és nem lehet boldog családi élet, a melynek áldásait csak azokra terjesztheti ki az égi kegyelem, akik azoktól magukat könnyelműen meg nem fosztják. Szeretet nélkül nincs bizalom és nincs tisztelet a polgári vagy erkölcsi törvény és annak őrei és végrehajtói iránt. Szeretet nélkül nincs foganatja a nevelésnek, mely célját tévesztve, csak vak engedelmességre szoktatja meg a gyermeket, a helyett, hogy igyekeznék benne fölébreszteni a viszontszeretet esodatevő hatalmát. Csak a szeretet — és nem a gyűlölet — nyelvén érthetik meg egymást a különböző osztályok és felekezetek, melyeknek közös célja e földön közelebb hozná Istennek országát, felkelteni az emberi méltóság érzetét, megvalósítani mirajtunk az isteni bélyeget és hasonlatosságot. Ez az igaz törvény és a próféták, melyet egész életével oly szépen példázott előttünk Jézus, ami tanítómasterünk.

Kövessük az ő példáját a békesség, igazság és szeretet országának, ennek az örök evangéliumnak, hirdetésében és gyakorlásában. Nem fog el akkor a félelemnek, szolgaságnak lelke. Mi a fiúságnak lelkét vettük: áldjuk érte buzgó szívvél szerelmes Atyánkat.

Amen.

Alapköletételkor tartott Istentisztelet.*)

Füzesgyarmaton, 1903. június 24-én.

— O r a t i o . —

A szent írásból tudjuk s Krisztus Urunk is tanította, hogy Isten nem lakik kézzel csinált hajlékban. Tudták azt már az ó-kor népei is, hogy az egész természet Isten temploma, melyben annak Alkotója mindenütt jelen van s egyformán lehet imádni magános hajlékainkban és a hivek gyülekezetében. Mindazonáltal a hívó keblet nem elégítette ki az Urnak magános helyen való imádása. Vágyódtak már a régi nemzetiségek is egy olyan közös szent hely után, hol a világi dolgokat és érzelmeket küszöbön kívül hagyva, egyedül Istent imádhassák. Az első, — ki a szent sátrat szüknek s nem elég felségesnek találta Isten imadására s e végből nagyobb, szentebb s felségesebb hajlékot óhajtott volna építeni — Dávid király volt. Annál is inkább, mert prófétái által mondá az Ur Izrael népének: „építsetek én nekem szentélyt.“ De az emberi érzelmek is egy oly állandó hajlék után vágyódtak s vágyódnak ma is, hol Isten imadására megjelenvén, magokat mintegy a mennyország kapujában képzelvén, istentiszteletük buzgóbbá tétessék s hogy a gyülekezetnek óhaja, imája együtt szárnyaljon fel a magasságban lakozó Istenhez, az emberek édes atyjához. Ily gondolatok vezérelték a nagy Zsoltár író, Dávidot is, midőn a jeruzsálemi templom felépítését határozta el és annak megvalósításán fáradozott, mely eme szavaiból látható: „én teljes te-

*) Tartotta: Gálffy Kálmán unitár. hit- és el. tanító.

hetségem szerint készítettem az én Istenem házának felépítésére bőségesen aranyat, ezüstöt és mindenféle drága köveket.“ Tudjuk ugyan, hogy a templom építést ő már nem érthette el; ő akkor Ábrahám-nak kebelén pihent, midőn fia, bölcs Salamon bevégezte a nagy munkát s megépítette Istennek az első templomot Jeruzsálemben.

Az eszme, melyet elplántált, azóta is mindig újabb hajtásokat növeszt, s ma már ki tudná számba venni, hány ilyen templomban hangzik föl naponként a könyörgést meghallgató édes Atya nagy neve, dicsőítése és imádása.

Szent Dávid bölcs terve, Salamon példaadó munkássága lelkesített titeket is füzesgyarmati unitárius testvéreim! Mert a szük, — Isten imádására nem elég felséges imaház helyetti egy felségesebb s magasztosabb czelokra szentelt hajlék építését határozttatok el. Készítettetek is tehetségtek szerint az Ur házának fölépítésére kincseket. Igyekezzetek is azon, mert kedves az Isten előtt. Megfizet az ur kinek-kinek érdeme szerint.

S most, e pillanatban; midőn e helyen, ily szép számmal állunk; midőn az Isten házának fölépítésére ajánlott kincseinket összegyűjtve teszszük le az Ur lábainak zsámolyához, ünnepélyes érzet hatja át lelkünket. Mert egy oly napot ünnepeünk ma, melyre a jövő idők nemzedéke hálával gondol vissza. S mintha hallanám ajkaitokról a szent öröm s lelkesedés szózatát, mely vallásos kebleitek legmélyéből piros rózsát font arczaitokon. Ez az öröm s lelkesedés, mely mindnyájunkon van, nem egyéb, mint kifejezése ama szent érzelmeknek, mely a nagy királynak, Dávidnak ajkaira adá a szót: „*az Úrnak pitvariba való menetelnék kívánsága miatt elfogyatkozik az én lelkem, az én szívem és testem kívánkoznak az élő erős Istenhez.*“

Lelkesüljünk Isten országa építésének hallatán, sőt anyagi áldozatokat is hozzunk oltárához,

mert szereti az Isten az áldozatkész szívűeket.

Még ezek felette, mivel hogy kedvem van az Isten házához, félretett kincsem is van annak szükségére, melyeket ezelőtt gyűjtöttem a szent háznak épületére.

Ez a szép mondat van lelketekbe vésve. Az Isten iránti végtelen szeretet indított titeket — mint ama nagy király — arra, hogy kincseiteket összegyűjtve templomot építsetek az egyszemélyü Isten tiszteletére.

Ez szólított adakozásra. Szeressétek Istent és az Ő házát, mert ki így cselekszik, „annak van kiváltképpen való kincse, melyet örömmel ad annak szükségére.”

Minden nemes ajándék, mely az Ur oltárának építésére adatott egy mindeneknél kényesebb kincs, melylyel ti egy láthatatlan erőnek, a mindeneket oly szép renddel fenntartó örök Istennek hódoltok. Ugy van! S mi templomot építünk a mi Atyánknak, hogy annak falai között, midőn tesszünk a létért való küzdelem nehéz harcában elfárad s lelkünk óhajtvá vágyódik Istenhez szent pihenőre üdülést, vigasztalást találjanak. Oh! mert mi lehet megnyugtatóbb, vigasztalóbb s mi adhatna nagyobb élvezetet lelkünknek, mint a templomi öröm. Igen! mert ott van a mi Atyánk, kivel beszélgethetünk imáinkban, kinek elpanaszolhatjuk keserveinket s ő, mint gondos, jó Atya, meghallgatja kérésünket, lelkünket megnyugtattja s új erőt és bátorságot ad az élet nehéz terheinek elviselésére.

A mi fáradt lelkünk s zaklatott életünk megnyugvást keres. Nem leli fel másutt, csak a mindenek Atyjánál, az Ő tiszteletére épített hajlékban, a templomban. Az Ő Atyai keblén pihennünk jól esik. Lelkünket felüdíti, megújítja.

Ez ünnepélyes pillanatban, szent óhajtásunk megvalósulásának kezdetén, templomunk alapköve mellett, midőn együtt állunk, boruljunk le Isten

előtt s szenteljük meg e helyet. Hirdessük az emberek előtt, hogy: „e hely nem egyéb, mint Istennek háza s az a menyeknek kapuja.“

Ti pedig járjatok szüntelen az Ur utáiban s úgy boldogok lesztek! S lelkesítsen a nagy evangélista és nyugtassa meg lelketeket, ha még háborog, mert így szól hozzánk az evangéliomban: **Keressétek először Istennek országát és egyebek megadatnak nektek. Amen.**

Ima.

Áldás, békesség és szeretet Kútfeje, véghetetlen bölcsességű Isten, mennyei édes Atyánk! szent örömmérségre gyult kebelled, sebzett szivünk meggyógyított érzetével jöttünk e helyre, hol leend a szeretet háza, a békességnek temploma. Ez is a te hatalmad, bölcsességed és örökkévalóságod tükröje. Hála énekkel és segedelmedért esdő könnyörgéssel teszszük le a te tiszteletedre épülendő szent ház fundamentomát.

Szerető szent Atyánk! Nemcsak napjaid ujulnak meg fejünk felett, hanem megújulva tündöklik a te jóságod gyermekeid iránti szereteted is!

Oh! mily felemelő az a tudat, hogy sorsunk s életünk változásait atyai bölcsességed szerint intézed s mint jó Atya, gondoskodik azokról is, kiknek a világ jóságokért gonoszszal fizet. Mi, mint menedéket keresők, Tehozzád sieténk s Te megvigasztalád nyugtalan lelkünket szózatod által: *„Ne féljétek, mert veletek vagyok, meg ne rettenjétek!“* Jézus által szólítasz: *„Jöjjetek én hozzám mindnyájan, kik megfáradtatok és megterhelgettétek, mert én megnyugtatlak titeket“.*

Aldunk és magasztalunk Téged atyai jóságodért, hogy megmutatni engedted azon utat, melyen a

te szent fiad, az Ur Jézus haladt s hogy kezünkbe adád a haladás evangéliumát, amelyből megismerhettünk téged, mint egyedül uralkodó, igaz élő Istent, mint egyedül mindentudó, legszentebb, legjobb Atyát. Nem kívánsz tőlünk egyebet, mint, hogy lélekben és igazságban imádjunk Tégedet. Ama nagy evangéliom írta előnkbe erkölcsi kötelességeinket, melyek által a közjót, a Te szent országod terjedését szóval és tettel előmozdít-hatjuk.

Szerető szent Atyánk! ha volna érző sziv, mely minket e tiszta evangéliom törvényeitől megfosztani igyekeznék, ha volna, ki e gyönyörűen világító égi szövétneket kioltani törekednék, ha az egész világ ellenünk támadna is, csak Te benned bizunk, csak oltalmadat keressük.

Érezzük oh Atyánk, e pillanat komolyságát. Jövők is attól függ, hogy e szent munkát miként kezdjük el, hogy benne örömünk legyen. Ezért borulunk le szent szined előtt buzgón imádkozni, édes Atyánk! Óh éleszd ami buzgóságunkat, ápdold szivünkben a lelkesedést, hogv eme szent célt, melyet magunk elibe tüztünk szép reményekkel, magasztos érzelmeinknek megfelelően érhes-sük el. Te tudod jó Atyánk, szándékunkat. Hogy akarated cselekvése lehessen eledelünk, buzdíts, bátoríts fogadásaink teljesítésére.

Mivel azonban szent vallásunk utmutatása, hitünk és meggyőződésünk szerint, Te vagy minden áldásnak és előhaladásnak eszközlője, hozzád emeljük fel segedelmedért esdő lelkünket. Állj mellénk Mindenható erőddel, hogy legyen szerencsés ami vállalatunk kezdete; legyen áldott folytatása s végezetül teljes siker koronázza fáradásainkat:

Tartsd meg és neveld ez igazán haladni akaró, áldozatkész gyülekezet minden egyes tagjában azt az igazi buzgóságot, melylyel segédkezet nyujtottak a Te dicsőséged hajlékának emelésére.

Áldd meg mindazokat, kik áldozatunkat lábaid zsámolyához rakták le, hogy felépülhessen egy erős „Sion“ s annak falai között buzgó imáikban találják fel lelkök elvesztett nyugalmát. Költsd fel a szent íhítatot azoknak lelkében, kik bármi okból késedelmeztek adományaikkal járulni ez épülendő szent hajlékhoz. Hassa át őket szent lelked ereje, hogy e dicsőséged hirdetésére épülendő templomhoz tehetségük szerint hozzájárulhassanak. Engedd oh Isten, hogy közös hajlékunk legyen, a gyülekezet buzgóságának és ami hitünknek erős köszikládja! S ha majd erőtlen szolgáló ajkairól hangozni fog a buzgóság imája s az élet beszéde, teljék be a mi szívünk és lelkünk a földi boldogság s menyei üdvösség hálaérzetével.

Mindenható szent Istenünk! Oh áldd meg e szent művön dolgozó munkásokat életerővel, egészséggel és lelkes igyekezettel.

Áldd meg családostul azt az igazi felebarátunkat is, kinek szép lelkében az épület rajza testet öltött. Áldd meg angol hitrokonainkat, kik ez alkalommal is jelentékeny áldozattal járultak a te oltárodhoz.

Oh! áldd meg jó Atyánk koronás királyunkat, hogy uralkodása alatt sokáig élvezhessük a béke áldásait. Áldd meg egyházi és polgári előljáróinkat. Áldd szeretett hazánkat s oltalmazd mindenemű veszélytől. Áldd meg minden nemescélú intézését, hogy a tudomány, az igaz vallásosság és a tiszta erkölcs közöttünk mind jobban-jobban terjedjen. Áldd meg e gyülekezet minden egyes tagját, az öregeket mint az ifjakat, szülőket és gyermekeket, férfiakat és nőket, hogy együttesen, mint egy Atya gyermekei, a közjó és szeretet munkálásában is egyek lehessünk s lelkünk igaz nyugalmával várjuk az ítéletet, a Te jóváhagyó szent tetszésedet.

Te hozzád kiáltunk jó Atyánk, Istenünk! Fogadd kedvesen esdő gyermekeid hála imáját. Szent fiad az Ur Jézus nevében. Amen

Zárszó.

„*Végezván hát munkáinkat, melyeket ma tehetünk.*“ Menjetek el nyugodt lélekkel, békességgel és mondjátok el szeretteiteknek, hogy láttátok a helyet, hova oltárt emelünk az Urnak. Mondjátok el, hogy ti is részesei voltatok e szerény ünnepélynek. Jegyezzétek sziveitek legbensőbb rejtekébe e ritka látványt. Világítson lelkeitekben az örökké fénylő égi szövétnek, hogy soha az erény utjáról el ne tévelyedjete.

Lebegjen az isteni gondviselés nemes tervünk és az Őt hívő lelkek sokasága felett örökkön-örökké.

Amen.

Templomszenteléskor.

1903. nov. 8.

Isten háza.

(Alkalmi beszéd.*)

Alap-ige: „— — Lakóházat csinálék néked, oly helyet, melyben lakozzál mindörökké“.

2. Krónika VI. 2.

Volt idő, amikor az emberek künn a mezőn felütött sátrakban laktak. Istenök számára is szent sátort építettek s azt hitték, hogy az Istent is egyik helyről a másikra magukkal vihetik.

Később, amikor az életadó folyóvizek mentén állandóan letelepedtek s a polgáriassult viszonyok között maguknak állandó lakóházakat építettek, — maradandóbb jellegű alkotásokkal tisztelték meg az ő isteneiket. Az ó-kori építészetnek remekei azok a templomok, amelyek ma még romjaikban is magukkal ragadják a képzeletet. Ezek között fényben és kiterjedésben nem sok vehette fel a versenyt Salamon templomával, melyről a buzgó építő méltán mondhatá: „Lakóházat csinálék néked, oly helyet, melyben lakozzál mindörökké“.

Ez a szerény hajlék, melyet ti, kedves Atyámfiai! a saját erőtkön, önönmagát dicsérő áldozatkészséggel, építettetek, méreteire nézve eltörpül a Salamon templom mellett. De azért, ami hitünk és meggyőződésünk szerint, nem kevésbé Istenháza és lakóhelye. A ti lelketeknek hő vágya teljesül, amikor ezt az új Siont — úgy az erdélyi, mint az angol és amerikai hitrokonok buzgó érdeklődése mellett — ami szeretve tisztelt főpásztorunknak megbizásából fölszenteljük és átadjuk a közhasználatnak.

Jelöljük meg tehát ez ünnepélyes alkalommal azokat az irányelveket, amelyeknek hirdetésére épült ez a kedves kis templom. Adjunk kifejezést azoknak a vágyaknak és remények-

* Tartotta Józsa Miklós, budapesti unitárius esperes.

nek, amelyek ehhez a hajlékhoz, mint Isten házához fűződnek! S e végett a mi lelkünk mélyéből kívánjuk, hogy ez a templom legyen mindörökké :

I. Az Ur dicsőségének hajléka,

II. A tiszta erkölcs őre és

III. A hazafiság védőbástyája.

Amíg ezekről elmélkedem, ajándékozatok meg beces figyelmetekkel.

I.

Az Ur dicsőségének hajléka — az apostol szerint — az emberi kebel. A bölcs előtt, a nagy természet végtelen birodalma. A hűség angyala pedig a családi szentélyt is az Ur dicsőségének hajlékává avatja. Van hát elég templom ezen a világon. És mi mégis templomot építettünk, holott jól tudjuk azt is, hogy az Isten, a mi Istenünk, „nem lakozik kézzel csinált templomokban.“ Templomot építettünk. Azért, hogy annak alapja jelezze az állhatatosságot, amelylyel az ember Jézus Krisztus örök evangéliumához ragaszkodunk. Azért, hogy e szent falak mutassák az összetartást, amelylyel szent ügyünk diadalát biztosíthatjuk. Azért, hogy ennek világos ablakai bebocsássák az igaz világosságot minden oldalról s egyuttal visszatükrözzék azt az igazi boldogságot, amely ami keblünket meglelégedéssel tölti el. Azért emeltünk templomot, hogy annak égre néző tornya irányítsa a mi tekintetünket a szabad eszmék és fenkölt gondolatok tisztult és emelkedett világába.

Ez a templom csak külső jelképe annak a templomnak, amelyet mindannyian önönmagunkban építünk. És amiképen egész életünket az isteni félelem, mint igaz bölcsesség, derengő sugára vezérli, úgy itt e helyen is első és legszentebb az Ur neve és dicsősége. Itt telik be lelkünk azzal a szent örömmel, melynek lángja olthatatlanul lobogott hajdan a Horeb hegyén égő csipkebokorban, mely előtt áhitattal rebegheté vala a népszabadó és törvényadó: „Egy az Isten és Mózes az ő prófétája!“ Itt fogja el egész lényünket az a ki se magyarázható vágy és rajongás, amelylyel az igazhitű mozulmán a szent város felé tekint, miközben egy világot meghódítani kész bizonyossággal hirdeti: „Egy az Isten és Mohammed az ő prófétája!“ . . . Nekünk is van Istenünk, „amaz Atya, kiáltal vannak mindenek

s mi is ő benne vagyunk.“ Itt hirdetjük ezt nyíltan, a gyülekezetnek színe előtt. Itt ápoljuk azokat az örök igazságokat, amelyek az emberiséget évezredek törekvéseiben vezérelték s a jó és igaz utján való előhaladását, tisztulását és nemesbedését előmozdították. Itt találkozik a mi akaratunk felséges összhangban a Mindenható Istennek akaratjával s most, mint ennek hűséges szolgája, majd mint szövetségese és fegyvertársa, harcol kiki a maga módja szerint az Ő országának terjedéseért.

Ilyen irányelvek vezetnek bennünket; ilyen vágyak és remények dagasztják a mi keblünket az ujonnan épült Isten házában. Ezeknek buzgó hirdetése, ezeknek az ígéknek testet öltő hatalma teheti ezt a templomot *valóban* az Ur dicsőségének hajlékává.

„Van Isten, aki nekünk mennyei Atyánk.“ Ezzel a valomással ajkunkon és szívében tesszük le a fiui szent fogadalmat, hogy mint e templom élő kövei egyek leszünk mindenkoron ami Istenünknek álhatalos tiszteletében és imáadásában. A názárethi nagy prófétának, az ember Jézus Krisztusnak könyvtől és vértől ázott nyomdokait követve, igyekezünk e templomba járók között ébresztetni és fentartani az isteni félelmet és a felebaráti szeretetet, mint minden törvény és minden evangélium örökbecsű alap-elveit.

Állj és ékeskedjél soká, örökké, ezekkel a szent erényekkel, Isten háza, ami Urunk dicsőségének hajléka! S amiképpen porszemekből hordottunk össze tégedet, hadd vigyünk innen mindenkor az itt uralkodó szellemből egy-egy jóra vezérlő sugallatot, az itt élesztett oltári eleven szénből egy-egy szikrát, hogy ezek által mi közöttünk ez a templom legyen egyuttal

II.

a tiszta erkölcs öre.

Amikor az egy igaz Isten dicsőségére templomot építünk s azt örömeink és fájdalmaink között hálaadó szívvel és lelki megnyugvással látogatjuk, akkor a mi vallásos érzületünkről, erős hitbeli meggyőződésünkről teszünk tanubizonyosságot. És ez jól is van így. Nincs a világnak az a kincse, gazdagsága, amelylyel ezt a boldogító hangulatot elcsesélni hajlandók volnánk. De ez még nem elég az üdvösségre. Az Isten dicsőítése,

a vallásos kegyesség mind igen szép dolog s még robotoló hétköznapijainkat is ünnepnappá varázsolhatja át egy buzgó lélekből áradó s az élet keresztjei és szenvedései által megszentelt ima: ámde ez a hely és ennek ihletése, az első keresztény korból fenmaradt egyszerű szokások és vonzó szertartások megkívánják, hogy az ezek útján közölt vallásos kedélyhangulatot, a vallásos életnek úgy lelegelembb, mint legmagasabb követelményeit vigyük magunkkal mindenüvé, bárhol járunk és kelünk. Vigyük át ami hitünket a gyakorlati életbe; mert annak kereszttüze próbálja meg igazán, hogy minemű lélekből valók vagyunk. S ha látjuk, hogy a különböző egyházak hitrendszerei akárhányszor, az ő tekintélyüknél és vezető hatalmuknál fogva, még az egészségi és tisztasági szabályokat se hagyták figyelmen kívül, csak természetesnek fogjuk találni, ha a krisztusi keresztény vallásban is mindig ott van és nem is mint alárendelt, hanem — mondhatnám — uralkodó elem: az erkölcs, mely a hit nemes plántáját, mely lelkünkben gyökerezik, — átültetni igyekezik a mindennapi élet mezejére.

Lehet szép, lehet igaz ami hitünk; de Isten és emberek előtt csak úgy ér valamit, csak úgy felelhet meg itt a helyen is a hozzá fűzött nemes várakozásoknak, ha nem csupán szives és illatos virágaival gyönyörködtet, de egyttal dus gyümölcsöket érlel a mi számunkra a tiszta erkölcsiségben.

Mutassatok nekem boldog háznépet, a hol a munka áldás, ahol az öreget mint jó tanácsadót megbecsülik, ahol a házastársakat kölcsönös bizalom és szeretet köti egybe, ahol a gyermek Istennek ajándéka, ahol a váratlan csapás vagy szomorúság érzete csak annál szorosabbra fűzi a szent köteléket: — bizonyosak lehetünk a felől, hogy annak a háznépnek hite az igaz Istenben gyökerezik; azok az Urat nem csupán szóval, hanem tetteikkel is dicsőítik s megtartják mindazt, amit az erkölcsi törvény előír.

Ugyebár, kedves Atyámfiak, itt az Ur dicsőségének hajlékában nem jó a mi szánkra zokszó, káromlás avagy rágalom. Kérdem, miért nem őrizzük meg mindannyian ezt a templomi hangulatot utcánkon, udvarunkon, vagy mezeinken? Itt nem gyűlölködünk: az irigység és szeretetlenség átka át nem lépheti ezt a szentelt küszöböt. Hát ugyan miért nem visszük magunkkal mindenüvé a mi templomunkat, a mi Istenünket,

hogy az ő jelenlétében élve és küszködve, diadalt ülhessünk az élet és világ ezer meg ezer apró kísértései felett? . . .

Állj azért és világoljál soká, örökké, tiszta erkölcs öre, te kedves kis templom! Állj és világolj, mint világító torony az élet zajgó tengerének partján. Nyujts vigaszt és jó reménységet még a hajótörteknek is. A habokkal bátran küszködő vitorlást vezesd mindenkoron biztos kikötőbe, ahol fáradalmaid kipihenve, újból hálát adhasson a mi Gondviselő jó Istenünknek. Tündököljenek feletted tiszta fényben, mint őrző angyalaink, a hit és erkölcs vezéresillagai. Ezeknek glóriájától övezve, végül, legyen ez a templom

III.

a hazafiság védőbástyája.

„Ezer esztendeje annak, hogy a magyarok itt laknak.“ S ehez a hosszú ezredévhez mennyi gyász és keserűség, mennyi dicsőség és diadal fűződik! Mindannyian ismerjük azokat a nehéz próbákat, amelyek hazánkat és nemzetünket végpusztulással fenyegették. Tudjuk, hogy akárhányszor nem annyira a külső ellenség vad ostroma zuditott reánk vést és vihart. Rombolóbb volt a nemzet lelkületére és erkölcsi nagyságára az a csapás, amelyet saját honfitársainknak irigysége és pártoskodása hozott reánk. A költők is, a nemzet prófétái, csak a lemondás keserű igéit hallaták: „a kidőlt fában őrlő szű lakik“. — Isten csodája, hogy még áll hazánk.“

De azért nem szüntünk meg soha „buzgó imádsággal epedezni egy jobb kor után“, melyben a nemzet valóban tudatára ébred világtörténelmi nagy missziójának s megőrzi ősi jellemvonásait, — a nyíltságot és egyszerűséget, a készséget és bátorságot, abban a testvértelen környezetben, a nagy nemzetek hullámozó tengerében, melyek örökös elnyeléssel fenyegetik.

A nemzet fenmaradása, fejlődése, anyagi és szellemi gyarapodása, nem pártpolitika, hanem mindnyájunknak féltve ápoltszent érdeke. S ha én itt ma a hit és erkölcs magasztos igéi mellett, a hazafiság evangéliumát hirdetem, ez csak azt bizonyítja, hogy a pogány ősiségből fenmaradt szent fogalom,

„a magyarok Istene“ — összhangban van és lehet azzal a Teremtővel, akit mi mint jámbor keresztények áldunk és dicsőítünk.

Ami pedig engemet illet, csakugyan el nem fojtható lelki szükségletnek teszek eleget, amikor e szent helyről hazafiságra buzdítlak titeket. Legyen ez a kedves kis templom a hazafiság védőbástyája! Oly törekvés ez, amely magától értetődik. Hiszen ami kicsiny tornyunkban is az a trikolor leng, amely után a magyar honfi lélek vágya száz halál közt menne biztos győzelemre. Hiszen az édes honi nyelv bűbájos zengzete csendül meg imáinkban és énekeinkben, zsoltárainkban és beszédeinkben. Gyermekeink az anyatejjel együtt szívják be a haza lángoló szeretetét. Ezt óhajtjuk tovább ápolni és fejleszteni az iskolákban, hol a megdicsőült ősök lelkesítő példáján tanuljuk megbecsülni az igazán szép és nemes emberi jellemet s eljárva az ő bemohosult sirjaikhoz, „gyujtunk a régi fénynél új szövétneket.“

Ily szép és dicső mult ezredéves mesgyéjén s egy új ezredév derengő hajnalán sok és nagy a feladat, mely hazánk boldogítása érdekében megoldásra várakozik. Ki tudja, mit rejt-takar előlünk „a jövőendő sivatag homálya?“ Tartsunk össze, ha öröm és dicsőség napja kél felettünk! Tartsunk össze, ha szégyen és megaláztatás sötét éjszakája nehezedik vészterhes felhőként imádott hazánkra!

Amiképen egyek vagyunk Isten dicsőítésében, minden szép, jó és igaz ápolásában és terjesztésében, legyünk egyek a hazaszeretelben is. „Életünket és vérünket — a hazáért!“ . . . „Hazádnak rendületlenül légy hive, oh magyar!“ . . .

Igy száll e hajlékra Istennek áldása. Így kísér mindnyájunkat az ő áldó és megszentelő igaz kegyelme. Így leend boldog és szabad, nagy és független, ami édes hazánk, Magyarország. Ugy legyen!

Amen.

Szentelési himnusz.

szöveg: dall. öszk. irtó: Pálffy László

Lassan *p*

Isténünk keze az ég és föld felett áll, hallgatja meg minden szót.

vannak a földön, akik meg-
járták mint lelkünk áldozatát.

Itt kérünk áldás és szentelés
utag hájlelét, melyet

Itt másképp aratunk. Oh! légy erős
várunk.

2. Gondviselésed legyen
Mindörökké e helyen,
Hogy lehessen szónok
Az igaz buzgóságnak.
Kérünk áldd e falakat,
Melyek közt oly sokan
Lélekből imádkozunk,
Hogy buzgón imádjunk.

3. Legyen a Te szent lelked
E buzgó egyház felett,
Tartsd meg sorát szivódban
Az áldozat részesítés.
Ágyad: vedd minden bajtól
Hogy legyen virágzó.
Oh! Tartsd meg igaz hiszben
Mindörökké. Amen.

Üdvözlő beszéd.*)

Méltóságos és főtisztelendő püspökünk, a mi hően szeretett főpásztorunk nevében és megbizásából köszöntelek ünneplő gyülekezet, főleg titeket füzesgyarmati unitárius hivek, az Urban ker. testvéreim! Miután szeretett főpásztorunk, agg kora és gyengélkedő állapota miatt, nem jöhetett el hozzátok s Kolozsvárt a központban, mi magunk sem engedhettük meg, hogy tekintettel a beállott őszi napokra, az ut fáradalmainak s egy esetleges meghülésnek kitegye magát, engem küldött el, hogy képviseljem a mai lélekemelő szép ünnepélyen. Pedig, lelkem igaz érzetével tehetek bizonyosságot arról, hogy mennyire vágyott eljönni hozzátok s mily örömmel mondta, amidőn október hó 18-ra kitűztétek templomotok felszentelését, hogy: „sok templomot szenteltem fel már életemben püspökségem ideje alatt, de nagyobb örömmel egyre sem mentem, mint amily örömmel Füzesgyarmatra megyek“.

Fájdalom, vágya nem teljesedhetett. Ott kellett maradjon a messze távolban, megvagyok azonban győződve, hogy e pillanatban is reátok gondol s ajkai talán a nagy apostol ezen szavát hangoztatják: „jóllehet testben távol vagyok tőletek, de lélekben, tiveletek vagyok“. Igenis, ker. testvéreim! lélekben itt van velünk, velünk együtt ünnepel, hallgassátok csak üdvözlő iatát:

**A füzesgyarmati unitárius egyházközségnek Istentől
áldás és békesség!**

Szeretett hiveim!

Kedves atyámfiai az Urban!

Főpásztori szeretetemnek egész melegével üdvözöllek az egyetlen egy Isten tiszteletére az Ő

*) Tartotta: Végh Mihály egyházi és püspöki titkár.

segedelmével épített templomotoknak felszentelési ünnepélye alkalmából.

Mintha a gondviselésnek különös kegyelmét látnám megnyilatkozni egyházunk iránt abban, hogy a jó Isten megsegített titeket az első unitárius templomot felépíteni a nagymagyar alföldön is, a hol a mostoha idők ugyan elfojtották volt szent vallásunknak a reformációval felcsapott lángját; de azt a szikrát, az igazság szikráját, a melyből az él és táplálkozik, elfojtani, megsemmisíteni nem lehet. Kigyul az mindenütt, hol az emberekben az igazság keresésvágya felébred. S én teljesen megvagyok győződve arról, hogy ma több unitárius van hazánkban is — talán öntudatlanul, talán titokban — mint a hányat a statisztikai adatok feltüntetnek. Mert az evangéliumnak nincs oly tiszta és világos tanítása, mint az, hogy az Isten egyetlen egy.

E hitnek emeltetek ti egy új oltárt templomotokkal s a mily nagy lelki örömmel készültem volt annak f. évi október hó 18-ra kitűzött felszentelési ünnepélyére: éppen annyira sajnálom, hogy miután kénytelenek voltatok azt november 8-ra halasztani, egészségi állapotom miatt, az idő is mind hűvösebbre válván, templomotok felszentelési ünnepélyében legjobb akaratom mellett sem vehetek személyesen részt.

De legyetek meggyőződve, hogy lélekben veletek leszek, veletek vagyok s a távolban is veletek áldom az Istent az Ő nagy jóvoltáért, a melyben titeket templomotok felépítésében részesített.

Kiváló bizonyítéka e templom a ti hitbuzgóságtoknak és áldozatkészségteknek is, melyért fo-

gadjátok elismerésemet és köszönetem egész egyházunk nevében. Mert nemcsak magatoknak, hanem egyházunknak is dicsőségét munkáltátok ti templomotok felépítésével.

Az Ur őrködjék templomotok felett. Szolgáljon az az Ő dicsőségére, nektek pedig a Benne való hit és bizalom megszilárdítására s ezzel családi, hazafiui és honleányi kötelességeitek ápolására.

Valahányszor abba beléptek, találjon ott lelkek békét, nyugalmat és örömet. S a hitkülömbőség, mely titeket külön templom építésére indított, soha se szolgáljon akadályul a felebaráti, a testvéri szeretet gyakorlásában, szem előtt tartva az Ur Jézusnak tanítványaihoz intézett eme szavait: „Arról ismernek meg az emberek, hogy az én tanítványaim vagytok, ha egymást szeretitek“.

Istennek szent áldása legyen templomotokon végtelen időkig!

Fogadjátok ismételten főpásztori üdvözlétemet!
Kolozsvárt, 1903, november hó 2-án.

Ferencz József s. k.,
unitárius püspök.

És most engedjétek meg, hogy a magam nevében is szóljak néhány szót.

A jó Isten megsegített, hogy templomot építhettetek, a mely bár meglett már szentelve, azon nemes érzet, buzgóság és áldozatkészség által, amelyel felemeltétek, ma mégis, egyházi gyakorlatunknak megfelelően, ünnepélyesen felszentelve, átadjuk a közhasználatnak. Átadjuk a közhasználatnak, korunkban az első unitárius templomot a magyar alföldön! Istenem, én édes jó Istenem, áldott legyen a te szent neved, hogy ezt megérnünk engedted!

Oh, minő kiváló jele ez, a ti hitbuzgóságtoknak és áldozatkészségeteknek! De amellet: kézzelfogható bizonyítékul szolgál, egyházunk ellen oly gyakran felhozni szokott ama vád ellen is, mintha egyházunkba, csak az egyházi terhektől való szabadulás vágya hozná az embereket. Mert e templom építésével, bizonyára nagyobb áldozatot hoztatok ti egyházunknak, mint a mennyivel előbbi egyházatokban terhelve voltatok.

Külömben, hogy kit mi hoz egyházunkba, azt vizsgálni nem a mi dolgunk és kötelességünk. Hitéért ki-ki csak lelki ismeretének és az Istennek felelős. S ezt a felelősséget pedig, amint a templomépítés is mutatja, ti kész örömmel magatokra válaltátok és vállalhattátok is. Mert hiszen, a mi unitárius vallásunk is az Ur Jézus tanításán, az evangéliumon nyugszik. Azokból meritjük mi, azokat a magasztos igazságokat, melyek hitünket alkotják. Oh, nem új hitvallás a mi hitvallásunk, mert hiszen az is a reformációval született és a XVI. században, a magyar alföldön számos unitárius egyházközösség volt!

Nem új hitvallás a mi hitvallásunk, mert hiszen ez régiebb a reformációnál is, sőt visszavihetjük a kereszténység kezdetére, amennyiben a keresztény vallás alapítója, maga Jézus sem tanított egyebet, mint amit mi hiszünk, vallunk és tanítunk! Mert, avagy a Jézus tanításainak is, nemde az Isten egysége és egyetemes atyasága, az Isten és felebaráti szeretet alkotják-e lényegét, középpontját, éppen mint a mi unitárius hitvallásunknak?!

Ugy van, ker. testvéreim! mi unitáriusok a Jézus tanításai alapján és saját, benső, mély meggyőződésünkben csak az egyetlen egy Istent hiszünk és imádjuk, aki mindeneket teremtett, fenntart és igazgat. Ez, egy Istenben és az ő gondviselésében helyezett hit és bizalom, földi boldogságunk alapfeltétele s a tökéletesedés útján való előhaladásban, lelkesítő erőnk. Legfőbb törvényünk pedig a szeretet törvénye, melyet a gyakorlati életben igyekszünk érvényre juttatni, követvén az apostoli utasítást: „cselekedeteidből mutasd meg hitedet.“

Ennek az élő és haló hitnek erősítésére, s annak következtében saját boldogságotok munkálására emelték fel e helyen Istennek szent templomát. Ugyanazért, miként e templomépítés alkalmával, azonképen élteteknek egyetlen pillanatában

se feledjétek el soha, hogy: *„valamit cselekesztek, a ti szívetek szerint cselekedjétek, mint az Urnak és nem mint az embereknek.“*

A külső templomot felépítettétek, ime készen áll. Oh, de építsétek szüntelen, ama benső templomot is a ti kebletekben, a léleknek magasztos, dicső templomát!

Őrizzétek és erősítsétek szüntelen azt a tiszta hitet, mely kivezet a tévelygések tömkelegéből és a jó Istent mutatja fel előttünk akkor is, midőn a csapások között nem látunk egyebet, csak örvényt és homályt.

Tápláljátok az igaz reménységet, mely virágokkal hinti be életpályánknak sokszor göröngyös utait s midőn már csaknem összeroskadunk, akkor is édes biztatással szól: tovább, tovább és föllebb!

Ápoljátok az édes szeretetet, mely mint egy égi tündér alávarázsolja az eget a földre, összeköti az egymást megértő szíveket s itt e földön boldogságot s tul a siron üdvöt biztosít!

E magasztos szent cél szolgálataira, a távollevő főpásztor nevében, legyél megszentelve Istentől, Istennek szent háza, fűzesgyarmati unitárius templom! Terjessze ki feletted az egek ura az ő védő karjait, hogy pusztító vész-vihar ne érjen soha, de lakozzék szent falaid közt állandó békesség, hogy aki ide jön, találjon lelkének boldogító megnyugvást és kielégítést!

Amen.

Távirati üdvözetek.

Az Unitárius leányegyháznak.

Füzesgyarmat.

Fogadja az egyházközség ez uton is legmélyebb üdvözetemet. Templom-szentelési ünnepélyünkben legnagyobb sajnálatomra nem vehetek részt személyesen, de ha Isten éltet reménylem, hogy még együtt is fogunk imádkozni az egyetlen egy tiszteletére épített templomukban. Legyen Istennek áldása a szent hajlékon s a gyülekezetnek minden egyes tagján nemzedékről-nemzedékre.

Kolozsvárt, 1903. nov. 8.

Ferencz József
unitárius püspök.

Az Unitárius leányegyháznak.

Füzesgyarmat.

Templomuk hirdesse mindig az egy igaz Isten tiszteletét és terjeszsze az unitárius erényeket. A legrégibb unitárius egyházközség nevében:
Kolozsvárt, 1903. nov. 8.

Péterfy Dénes
unitárius pap.

Az unitárius egyházközségnek

Füzesgyarmat.

Szívből kívánom, hogy a térben tőlünk messze, de hitben, vallásban velünk együtt érző és élő

hitrokonaink, kiknek az egyedül való Isten segedelme adott lelki és anyagi erőt; legyenek erősek a Dávid vallásában, áldottak az Ur dicsőségére emelt szent hajlékban s megelégedett családi életökben. Az új hajlék hirdesse nekik és másoknak is az egyetlen egy Isten szeretetét, kinek áldása legyen az egyházközség hitbuzgó tagjainak aprajára és nagyjaira.

Abrudbányán, 1903. nov. 8-án.

Mózes Mihály

unitárius lelkész.

Urvacsorai beszéd és imádságok.*)

Alap-ige : Ján. XIII. 15. „Példát
adtam nektek!”

Ez egyszerű, de nevezetes szavak Jézus ajkairól ott hangzottak el Kelet derült, verőfényes ege alatt, ott Jeruzsálemben, a gyűlölség és viszálykodás, a lenézés világvárosában azon a nevezetes vacsorán, mikor a tanítványok lábait megmosta. Jézus az alázatosság és tiszta szeretet mindent legyőző nemességétől eltelve méltán vehette ajkaira e szavakat, nem csak e tette alkalmával, de egész életét tekintve; mert az ő élete a bámulatos példaadás hosszú sorozata.

Az életével megszentelt barátságos Galilea földjén történt kisebb-nagyobb mozzanatoktól kezdve egészen a kereszt küzdelmeinek szomorú pillanatáig a Golgotán: Egy fenséges élet! Benne egy magasztos személyiséget, a legtökéletesebb embert szemléljük, milyent csak emberi nemünk az időben fel tud mutatni.

Az emberiség magában véve csak önző lények egyesülete s csak önzésük nagyobb megfontolásával állanak az állatok fölött; de ezen egyhangú közönséges tömegből egyes oszlopok emelkednek ég felé s nemesebb rendeltetésüket bizonyítják. Jézus legmagasabb azon oszlopok között, melyek mutatják az embernek, hogy honnan jött és hova kell törekednie. Benne természetünknek minden jósága és magasztossága összpontosult. Ő méltán vehette ajkaira e szavakat: Példát adtam nektek! Mert valóban a ki oly igazán tudott szeretni, sirni a a sirókkal, — az örvendezőkkel örvendezni, a ki egész életét az elesettek fölemelésére, a szegények támogatására, a bűnösök megtérítésére fordította; aki oly nemesen, oly tiszta, szent meggyőződéssel tudott beszélni, hitéről, eszményeiről tanítani, Isten hatalmáról, hogy még ellenségei is bámulva kiáltának

föl: Soha ember úgy nem szólott, mint ez az ember! (Ján. VIII. 46.) aki magasztos gondolatait nem értő honfitársaitól oly kinos halállal lőn jutalmazva, sőt a kereszt fájdalmai között is szeretettel gondol ellenségeire s kéri számukra a menyei Atya bocsánatát; az ai., fenséges alakjával az emberiség legnagyobb példaadója mindabban, a mi az erkölcsös, erényes és istenes életre tartozik.

„Az ilyen nagyszellemi utmutatók jelölik meg az irányt, mely mutatja az utat dicső rendeltetésünk; a tökéletesedés felé. Ilyen szellemek által vezérli Isten képére teremtett fajunkat, a lelki tökély magaslatain fölebb és fölebb és tartja fenn ezen szellemeknek, mint központi világosságoknak vonzó, kiható, összetartó nagy ereje által az erkölcsi világrendet.“

Jézus példaadónk, utmutatónk a lelki élet mezején! Az ilyen világtörténelmi egyénokről lelki örömmel emlékezünk meg minden adott alkalommal és ha szinte nem is tudunk az ő magasztos életükben elmerülni, mindig megvan az a vigasztalásunk, hogy közelükben lenni jó és kellemes; abból a fényből, mely általuk a világ sötétségeit megvilágosította, nekünk is jut mindig egy-egy sugár.

Ime afiai! most midőn az egy igaz Isten tiszteletére épített ez új hajlékban először mutatjuk be hálaáldozatunkat a szeretet Istenének; a mi Istenünknek, itt az alkalom, hogy megemlékezzünk az emberiség legnagyobb példaadójáról, Jézusról, itt a szeretet asztala előtt, mely megterítve áll számunkra.

Nézzétek! . . . itt van az a természetes kenyér és bor, ezek jelképek, melyek egy magasztos élet törekvéseit, küzdelmeit és dicső elmulását juttatják eszünkbe. Ezeknek látása felidézi lelkünkben azt a nazarethi gyermeket, kinek bölcsességén a papok és írástudók annyira csodálkoztak. Látjuk a szegények és nyomorultak támogatóját . . . Látjuk a Mestert átszellemült arccal tanítani ott a hegyen és szavai kétezer év multán is fülünkbe csengnek: „Boldogok a tiszta szívűek, mert ők az Istent meglátják!“ (Máté V., 8.) . . . Látjuk küzdeni az igazságért, munkálni szívvel-lélekkel Isten országának megvalósításán . . . Nézzétek! . . . mily forró szeretettel öleli kebelére a szerencsétleneket, a bűnben fetrengőket, ellenségeit, üldözőit, megvetőit mily szelid arccal köszönti! . . . Látjuk

szeretett tanítványaival együtt ülni az utolsó vacsoránál . . . Utolsó! . . . És ő ezt tudta . . . „Nem eszem többé veletek e kenyérből és nem iszom többé veletek e szőlőnek levéből“. E szavak a szeretet és fájdalom könyecseppjei, melyeket csak az Istenbe vetett mély bizalom enyhíthetett. Ez adta ajkaira a vallás ezen megnyugtató szavait: „Uram! legyen meg a te akaratod!“ E szavak Istenbe vetett hitének legszilárdabb bizonyítékai.

Ilyen erős hittel, ilyen mély meggyőződéssel, ilyen vallásos áhitattal járultatok e szent asztalhoz. Hassa át kebleteket e pillanatban az ő magasztos szelleme, de ne csak pillanatnyi hatás legyen az, mely ha innen távoztok, szíveteket érintetlenül hagyja, hanem e kenyér és bor élvezése véssze be szívetekbe, lelketeknek legtitkosabb rejtekébe az ő példaadó életét. Nézzétek Jézust, ha tiszta, büntelen élet után sovárogtok! Ha a nagyravágyás nem enged nyugtot: tekintsetek reá, ki szelid és alázatos szívé; ha az önzés elfogultan tartja szíveteket: nézzetek reá, ki kész megosztani másokkal ruháját is; ha fásult kebletek nem törődik Istennel, tanuljatok tőle, ki szereti az Istent teljes szívéből, teljes lelkéből; ha embertársaitokat gyűlölitek: engesztelődjete tanítására: „Szeressétek felebarátaitokat mint önmagatokat“. Kövessétek őt, mert példát adott nektek.

E szent asztalnál születsetek újra az erénynek, igazságnak és felebaráti szeretetnek. Tegyetek erős fogadást, hogy gyógyítói lesztek ti is a lelki betegeknek; hogy az evangelium fényével fogjátok megvilágítani azoknak elméjét, kik a sötétben tapogatóznak, hogy alamizsnátokat: szíveteknek hitből lángoló melegét fogjátok osztani a hitben szükölködőknek, kiknek szíve puszta és üres, hadd teljék meg az a keresztényi szeretet mindent legyőző nemességével; hogy megfogtok öntözni minden szomoru szívet a felebaráti szeretet magasztos eszméjével, hogy befogtok tölteni minden szomoru lelket az isteni félelem szent lángjával és hogy minden keresztényi erényeket koszoruzni fogjátok jó cselekedeteitekkel és áldozatkészségtekkel. Ha eddig buzgólkodtatok az egyház érdekében az csak biztatás a jövőre . . .

És most jertek e szent asztalhoz! jertek ide ti, kik megfáradtatok, mert itt nyugalmat találtok. Jertek az életnek forrásához elcsüggedt lelkek, életnek vize csörgedez abból,

meritsetek magatoknak vigasztalást! . . . Vetkezzétek le az irigység és bosszuállás, a szeretetlenség és harag sötét ruháját és úgy jertek ide, hol újra születünk az erénynek és új erőt nyerünk az élet terheinek elhordozására. Vizsgáljátok meg önmagatokat, szíveteket és lelketeket és aztán úgy egyetek ebből a kenyérből és úgy igyatok ebből a borból, hogy aki méltatlanul eszik és iszik itéletet eszik és iszik magának . . . Amen.

Ima.

. . . Örök Isten! szeretetnek és kegyelemnek forrása! szent áhitattal borulunk le előtted, mielőtt a szeretet asztalához járulnánk, hogy szent nevedet dicsőítve kérjük, a Te megszentelő erődöt és esedezzünk megáldó kegyelmedért. Áldott légy, hogy erőt, egészséget adtál. Áldott légy, megengeded érnünk e szent napot, melyen hitünk templomában magasztalhatunk téged; hálát adhatunk, hogy befogadtál szent házadba s abban az édes boldogságban részesítettél, hogy a szeretet ez asztalánál erőt és bátorságot, vigasztalást és enyhületet találhatunk. Áldott légy mindama lelki és testi javakért, melyekkel minket naponként elhalmozol s bár tudjuk, hogy sokszor méltatlanok vagyunk a te szeretetedre, de lelkünk egész bizodalmaival fordulunk hozzád most, midőn részesesi kívánunk lenni e vendégségnek és kérünk téged jó Atyánk, ne vondd meg tőlünk atyai szeretetedet és kegyelmedet; nézd el hibáinkat, tisztisd meg szívünket és lelkünket a bűntől, szerencsétlenségtől és haragtól; engedd, hogy újra születte s levetközve minden földi gyarlóságot, mely talán érdemtelenké tenne e szent vendégségre: tiszta szívvel, a jézusi szeretettől áthatva méltó vendégei lehessünk szent fiad asztalának . . . Hallgass meg könyörgésünkben Mi Atyánk, ki vagy a menyben . . .

Urvacsora kiosztáskor mondott imák.

Nekünk egy Istenünk van, az Atya, kitől minden van! E hittel bizunk benned oh legfőbb Jóság!, sorsunk és életünk Kormányzója! Engedd, hogy szívünknek tisztaságát, lelkünknek nemességét, hitünk és egyházunk szeretetét és példaadó áldozatkészségünket mindvégig megtarthassuk . . .

Amen.

Boldogok, akik éhezik és szomjuhózzák az igazságot, mert ők megelégtetnek. Atyánk Istenünk! áldd meg a te gyermekeidet az igazság szeretetével; áldd meg lelki erősséggel és bátorsággal, hogy minden körülmények között bátran ragyogtassák a te örök igazságaidnak fénysugarait.

Amen.

Utó-lma.

Fölemeljük szeretetünk és hálaadásunk imáját hozzád oh seregeknek Ura Istene!, hogy buzgó könyörgésünkben fejezzük ki köszönetünket a te atyai jóságodért, melylyel megengedted, hogy részesüljünk a szeretet vendégségében. Legyen tisztelet és hála a Te nagy nevednek, hogy időt és módot, alkalmat és lehetőséget adtál arra, hogy szívünk örvendezzen a te szeretetedért. Legyen tisztelet és hála a Te nagy nevednek, hogy lelkünk üdvösségének keresésére erőt és bátorságot adtál; megerősítetted bennünk ez alkalommal is az irántad való hitet és felebarátaink iránti szeretetet. Oh mily lelki gyönyörűséggel eltelve távozunk innen mi, kiket a te gondviselésed abban az édes boldogságban részesített, hogy itt megjelenve, felebarátainkkal együtt levetkőzve minden földi gyarlóságot — együtt élveztük a te szeretetedet és kegyelmedet! . . .

Isten, jó Atyánk! áldj meg a te javaiddal és szentelj a te szent lelkeddel! Ékesítsd fel szívünket és lelkünket az igazság és erény virágaival, hogy méltó követői lehessünk Jézusnak. Áldd meg és szenteld meg e szent Siont, hitünk és buzgóságunk ez új hajlékát és adjad, hogy legyen ez a mi erősségünk és oltalmunk mindenha. Áldd meg egyházunk derék és áldozatkész tagjait, a kicsinyeket úgy, mint a nagyokat. Áldd meg e községet, ennek minden egyes tagját kiváló javaiddal, hogy virágozzék jólétben és boldogságban. Áldd meg vérrel szerzett szent hazánkat; annak minden hű polgárait jókedvvel-bősséggel. Áldd meg a tudósokat, bölceket törvénytisztelettel, hogy munkálkodjanak hazánk és nemzetünk felvirágoztatásán. Áldd meg oh Isten a te népedet.

Amen.

Zárszó.

Legyetek megáldva Istennek hivei s menjetek el békességgel; részesüjtek az Ur áldásában és imádkozzatok: Ő bizonyára meghallgatta imádságotokat. Vigyétek innen kebletekben ama megtisztult érzelmeket, melyek érdemessé tesznek Isten és embertársaitok szeretetére mindörökké.

Amen.

Unitarismus.

A füzeggyarmati unitárius egyházközség keletkezése.

Az idő haladásával az eszmények nemesülnek. A mi régi, avult, ujjal pótoltatik. S az ember, ki a gyönyörű világegyetemnek éke, fejlődik. Nemcsak, hogy könyvekből tudjuk, hanem tapasztalhatjuk is. Az ember, mint a teremtmények koronája e tekintetben is különbözik a többi teremtményektől, mert amíg emezek csak testileg fejlődnek, addig az embernek lelki, szellemi fejlődése is van. Ezt bizonyítanunk fölösleges. A testben való fejlődésnek legfőlebb egy súlyos betegség állja útját, amely megtépi azt, mint szélvész a fák üstökét; de a lelki fejlődésnek sokféle elensége van!

Vessünk csak egy futó pillantást az Ur Jézus életére. Látni fogjuk lépten-nyomon az akadályokat, melyekkel a dicső ember találkozik. Az egész Zsidóország ellene van, csak egy néhány szegény halász és vámszedő követi az igazság bajnokát. Vagy jöjjünk közelebb! Ime szt. Istvánnak menyit kelle küzdenie szóval s ha ugy kellett erőszakkal is, míg a lelki világosságot, a haladás sugarait az egyszerű kunyhókba is beviheté. Még szt. László is sokat áldoz a keresztény vallás megerősítéseért. Később, midőn az emberi lélek még magasabbra emelkedik, a régi hit ósdivá válik s elő áll a reformáció, százan, meg ezeren állanak fel ellene s kiáltanak feszítsdmeget a haladó lélekre. Mind elpusztíták őket, hogy elvök, hitök is elveszsen velök. De a szellem, az nem hal meg. Jöjjünk még közelebb! Alig 400 esztendeje,

mikor a reformáció bekövetkezik, melynek czélja a lelkiismereti szabadság kivívása lévén, feltűnik a nagy reformátorok között egy jeles kolozsvári róm. kath. plébános, aki hol az egyik, hol a másik apostol munkálkodását hiven támogatja. Később, midőn látja, hogy elődei nehéz reform munkáikban megakasztatnak, félelmet nem ismerő bátorsággal lép elő s vonja magára előbb környezete s később az egész Erdély figyelmét. Aki még a Luther és Kálvin hitelveit is megreformálja s erélylyel hirdeti az Isten egységét. E nagy reformátor Dávid Ferencz volt.

Itt látjuk az ármányt, miként sző ellene hamis vádakot, miként veti rá átkos kezeit s mi-képpen akarja visszafolytani a lelkiismereti szabadság igéit.

Látjuk, miképpen vetik a dévai-vár sötét tömlöczébe; gondolván, hogy vele a magasztos igék is fogságba esnek. Ott látjuk a nagy férfiut halálos ágyán. Mintha még most is hallanók a hitében rendithetetlen próféta végső szavait: „A pápák kardja a kereszt s a halál képe semmi sem fogja az igazságot utjában feltartóztatni . . . Azt irtam, amit éreztem s amit érzek, bizó lélekkel, igazán hirdettem. Megvagyok győződve, hogy az én vesztet után a hamis ige hirdetőik tanai össze fognak o m l a n i.“

Az ige, amelyet elvetett, egy hamar nem kelhetett ki. Hiszen a megmunkált talajba vetett mag sem rögtön kel ki. Előbb eljön a pihentető tél fagyja s aztán a kikelet. Az új apostol hite is előbb pihent — az elnyomatás miatt — s azután kelt ki sirjából, hogy varázs fényével bevilágítson az igazán érző keblek titkos rejtekébe.

Legelőször Erdély bércei között terjedett el az új hit: az unitarismus. Később elterjedt az egész országban, mit az erőszak újra elnyom, de ismét, mint a lefolytott tűz, újra fellobban és mindig nagyobb-nagyobb tért hódít magának.

Ugy 1580 körül itt az Alföldön is számos vírágzó egyházközsége volt az unitáriusoknak. A nagylelkű temesvári pap: K á r á d i P á l volt a megalapítója, aki lelkes buzgósággal vezette hiveit az igazság utain, míg a lelkiismereti szabadság bilincsekbe nem veretik, melylyel az egyházközségek részint megsemmisülnek, részint más felekezetekbe olvadnak bele.

Az elnyomatás után a délibábos rónaság lakói hírét sem hallották az unitárius vallásnak. 1882-ben alakult meg Hódmezővásárhelyen néhány lélekkel az első egyházközség. Innen és még a régebben alakult budapesti egyházközség lelkes vezetőitől hullámozott ide-oda az alföld néhány községébe. A 80-as évek után tűnik fel egyszerűségéért. Dévaványán, Mezőberényben, Orosházán s legutoljára Füzesgyarmaton sorakozik egy-egy kicsiny sereg az egyszerű igék mellé.

Természetesen gúny, irigység, rágalom pótolja mindenütt a régi üldöztetést. Áldom a törvényt és az igazságot, mert régen pusztulnunk kellett volna, ha az meg nem véd, nem áll mögöttünk vas lábakon . . .

*

Vessünk hát egy futópillantást füzesgyarmati egyházközségünk keletkezésére is.

Füzesgyarmaton évszázadok előtt — amint azt a „Füzesgyarmati Krónika 1838“ című könyvecskéből olvasom — már alapjában megerősödött ev. ref. egyházközség állott. Körülbelül a reformáció korára vezeti vissza keletkezését. Azóta szelid, jóindulatu lelkipásztorok vezetése alatt igen szép haladást, fejlődést tár elénk. Nem így folyt ez az utóbbi években.

Az 1900-ik évben megfosztá a halál Füzesgyarmat község református polgárait a mély szellemű papjától: S z i l á g y i M á r t o n t ó l. 2 évig volt üresedésben a lelkészi szék. Ez az idő éppen elég volt arra, hogy gonosz fondorlatokat

eszéljenek ki némelyek, amik később az egyház szakadását idézik elő.

1902 július havában bekövetkezett a lelkészválasztás napja. Alaposan folyt a korteskedés. A szegény nép azt sem tudta, kire hallgasson. Hát mit volt tenni, aki többet ígért, arra adta szavát.

Korteskedés körül legjobban kitüntek a még akkor egri lelkész megbízottai, akik oly nagy ügybuzgalommal munkálkodtak, hogy az egész község munkás osztályát — mely számban nagyobb a földbirtokos osztálynál — sikerült nevezett lelkész pártjára megnyerni, s egyuttal a község közbékéjét is felforgatni. Hogyne, mikor egyházi járandóságok elengedéséről volt szó, hiszen ugy is annyi a fizetni valója a szegény népnek, hogy se szeri, se száma. Itt kezdődik a földbirtokos osztálynak meghasonlása a munkás osztállyal. A választás megtörtént. Az ígéretekkel megvesztegetett párt győzött. A gazdagabb osztály, amely eddig az egyház sava volt, lelkileg megsérve, határozottan tiltakozott az ilyen eljárás ellen s ezt kifejezendő, 104 tagu küldöttséget mentest az egyházkerület püspökéhez, a választás megsemmisítése ügyében, ki az előadottak után meggyőződik az igazság felől s megigéri ügyök békés elintézését. Három egyházkerületi gyűlés tárgyalja ügyöket, eredményül ők lettek a bűnösök. A szegényen pírja ült napbarnított arcaikon. Ezt elviselni nem bírták. Egy izben, az egyház kör-esperesét kérték az ügy békés elintézésére, kijelentvén, hogy mindent meg nem történt dolognak fognak tekinteni, ha a meghasonlást előidéző nemes hivatásu egyéneket más községbe helyezik, mert ők ezután minden kellemetlenségtől óvakodni akarnak. Az esperes durván elutasítja őket. Mikor már látták, hogy sehol sem adnak elégtételt, elhatározták, hogy az egyház kebeléből kilépnek. Ebbeli széndékokban néhány szabadon gondolkozó, művelt, községi lakos igyekezett fel-

világosítani őket. A legközelebbi rokon-vallást, az unitáriust ajánlották. Megismervén főelveit, néhány nap multán 147 lélek iratkozott át. Itt kezdődik a füzesgyarmati unitarismus. Azután, mikor a Gondviselés ide vezérelt engem, teljes tehetségemmel egyszerű elveink megmagyarázásával foglalkoztam, melylyel számos kebelnek megnyertem rokonszenvét s vallásunk iránti gyűlöletet békességgé igyekeztem változtatni, mi hála Istennek, részben sikerült is. Két év lefolyása alatt mintegy 120 lélekkel emelkedett hiveink száma.

Adja az egek Ura, hogy e kicsiny sereg munkálkodása épületére váljon hazánknak, egyházunknak és a társadalomnak is egyaránt!

Templomunk keletkezése.

Unitárius templomunk keletkezését a hívő lélek áldozatra kész buzgóságának köszönheti. Mióta egyházközségünk Füzesgyarmaton megalakult, azóta egy nádfödeles kis házikóban tartottuk Istentiszteleteinket. A hivek szívében viszhangra találtak az unitarismus egyszerű igéi. Lelkők teljesen meg volt nyugodva. De vágyódtak egy, az Isten dicsőségéhez méltó hajlék után. Nem azért, hogy szebb házban imádhassák az urat, hanem, hogy az unitárius erények, a világhosszág, szabadság és az egyszemélyű Isten tisztelete a nagy magyar Alföldön is állandó, az idők viharaival is dacolni tudó templomban hirdettessenek.

A szeretet istene velünk volt. Adott utat, módot vágyunk, akaratunk megvalósítására.

1903 év tavaszán, mikor a mezők szárnyas dalosainak föl-föl esendülő harmoniája az emberi kebelben újabb és vidámabb érzelmeket keltett s az öreg föld is megvénült ruhája helyett újabbat öltött, akkor a természet műveinek gyönyörei tette szólíták hiveinket is, hogy a mindenséget ily szép renddel fenntartó láthatatlan erőről, az Istenről megemlékezzenek.

Egyszerre a természet ilyen megújulásával fogtunk a szent munkához; templomunk fölépítéséhez 1903 június 24-én.

Oh milyen szép volt nézni az Ur házának növekedését, mely napról-napra szebb, Istenibb lett, míg végre 1903 november 5-ére elkészülvén, egyházközségünk megbizottjai átvették.

Emlékfüzetünk 3-ik lapján látható templomunk. Tervezője Borsothy Géza mag. mérnök ur. Szívességből készítette a tervet, sőt még az építkezés kezdetétől az épület átvételéig tartó felügyeletét is megígérte, mit nagy lelkének őszinte sugallata szerint teljesített is. Legyen mindennél drágább jutalma, hogy Isten nevében tette.

Templomépítetési költség czímen 10,000 korona volt előirányozva. Egyházközségünk, mivel csak még egy éves volt, nem rendelkezett akkora összeggel, melyből az építkezés költ-

ségeit fedezhette volna. Ennek következtében a budapesti unitárius egyházközséghez folyamodtunk segedelemért, kérve 10,000 korona kölcsönt.

A kért összeg meg is adatott 5% és 500 korona félévi törlesztés mellett, melyet még azon év június havában fel is vettünk és a nevezett célra fordítottuk.

A templom felépítését ifj. Szrenkányi Pál mezőberényi építész vállalta és építette föl 4250 koronáért.

Igy épülvén föl az urnak Sionja. 1903 november 8-án adatott át rendeltetésének szép és maradandó emlékü ünnepélylyel. Kedves ünnepély volt. Lelki épületére szolgált egész Füzessgyarmatnak.

Meg kell emlékeznünk e helyen is a tőlünk térben távol levő, de hitben, vallásban együtt érző Angol unitárius hitroknainkról, kik egyházközségünk iránti szívélyes érdeklődésüknek többször jelét adták. Többször jelentékeny összeget ajándékoztak egyházközségünknek. Most, midőn megtudták, hogy templomot építünk, 1000 koronával járultak az Urnak oltárához. Tartsa meg a mi egy Istenünk ezt az igaz atyafi szeretetet keblökben. Hálára buzdul szívünk nevök hallatán!

Templomunk építkezési alapjába tett kegyes ajánlatok.

I. Angol unitárius Egyesület ajándéka . . .	1000	kor. — fill.
II. Vargyason tartott „Zsinati Főtanács“ a Berde alaptól	100	” — ”
III. Homoród almási unitár egyházközség . . .	5	” — ”
1. Ajtai János h. alm. lelkész	1	” — ”
2. Kriza Sándor ig. tan.	1	” — ”
3. Péterfi Áron kántor-tanító	1	” — ”
4. Barra Lajos jegyző	1	” — ”
5. Hermann Károly	—	” 50 ”
6. Boross Zsigmond	—	” 50 ”
Összesen		1110 kor. — fill.

IV. Egyházközségünk tagjai névszerint:

	korona.		korona.
1. Barna János	25	Áthozatal	805
2. N. N.	100	13. Daru István	40
3. Id. Bálint Lajos	100	14. Daru Sándor	50
4. Ifj. Bálint Lajosné	100	15. B. Daru István	40
5. Bökfi Sándor	50	16. B. Daru Sándor	20
6. Bökfi János	100	17. Z. Daru István	20
7. Bálint István	100	18. Diószegi István	50
8. Bökfi Gergely	50	a) Leánya, Etel, I. oszt.	2
9. Czeglédi András	50	19. Daru Juliánna	20
a) Leánya, Eszter V. oszt.	2	20. Diviki István	30
b) „ Erzsébet I. „	3	Neje, Hegyesi Zsuzsánna	20
10. Csató Péter	30	21. Daru András	20
11. B. Csák Ferencz	20	Neje, Eke Rebeka	10
12. Csák János	75	22. Ifj. Daru András	5
Oldalösszeg	805	Oldalösszeg	1132

	korona.		korona.
	Áthozatal 1132		Áthozatal 2986
23. Erdei Sándor	50	51. Id. Makai Sándor . .	30
24. Gaesári András gondnok	100	52. V. Nagy Gergely . .	100
25. Gaesári János	60	a) Neje, Szőke Erzsébet	100
26. Gidai Sándor	65	b) Leányok, N. Margit .	20
27. Gyáni András főgondn.	125	53. E. Nagy Péter . . .	20
28. Gyáni Zsigmond . . .	250	54. Zs. Nagy András . .	50
29. Ifj. Gyáni András . . .	50	55. Nagy Gy. János . . .	25
30. Ifj. Gyáni Gergely . .	50	56. Zs. Nagy István . .	50
31. Hati János	125	57. Pál István	40
32. Hati István	4	58. Patai József	50
33. Hajdu István	21	59. Polgár Bálint	25
34. Hegedüs János	50	60. Rozsos Lajos	25
35. Hegedüs Imre	10	61. Sári József	50
36. Hegedüs István	50	62. Ifj. Sári József . . .	100
37. Hegedüs Gergely	10	a) Neje, Pikó Zsuzsánna	10
38. Hegedüs Sándor	40	b) Fiok, S. József	2
39. Cs. Hegyesi István . .	100	63. Sári Gergely	25
a) Leánya, Erzsébet	10	64. Tóth B. Péter	40
40. Hegyesi Sándor	100	65. Turi István	50
41. Homoki F. Lajos	100	66. Id. Turi János	50
42. Homoki F. Sándor	50	67. Turi András	10
43. Ibrányi János	32	68. Turi János	50
a) Leánya, Eszter	2	a) Neje, Zsoldi Juliánna	30
44. Kovács András	80	69. Szőke József	20
45. Kovács Lajos	10	70. Vári Judith	20
46. Kecskeméthy Mihály .	100	71. Zsadányi Gábor	40
47. Kövér Sándor	30	72. Ifj. Zsoldi Sándor . .	30
48. Lakatos Sándor	60	73. Lázár Mihály	25
49. Lázár Imre	50	74. Huszár Sándor	20
50. Makai Sándor	70	75. Sáránci Sándor	5
	Oldalösszeg 2986		Összesen 4098

V. Más felekezeti tagjai közül: 1. Károlyi János 20
 2. Saja János 20
 3. Lakatos Jánosné
 szül. Nagy Zsuzsánna 4
 Összesen 44

Tehát templomunk építkezési alapjában ez idő szerint van:

a) Segélyekből	1110 korona.
b) Egyházunk tagjainak ajánlataiból .	4098 „
c) Más felekezetűek által tett ajánlatokból	44 „

Összesen 5252 korona.

Pál, a nagy apostol mondá, hogy: Az Isten az ő hatalmassága szerint megteheti, hogy a ti jókedvetekből való adakozástok haszna ti reátok térjen.

Imaházi, illetve templomi fölszerelések (terítők, kehely, keresztelő medencze) ajándékozói.

Az első urvacsora emlékezetessé tétele végett Gyáni Zsigmondné szül. Daru Eszter ajándékozott egy igen szép urasztali terítőt. Értéke 150 korona. Ugyanarra az alkalomra és célból Bálint Lajosné szül. Szőke Eszter egy kenyér takarót. Értéke 10 korona. Nagy Margit egy bor takarót. Értéke 10 korona.

Templomszentelési ünnepélyünkre Gacsári János és neje Gidai Zsuzsánna ajándékoztak egy igen csinos kiállítású urasztali terítőt. Értéke 240 korona.

Hasonlóan ez alkalomra Kugler Jánosné szül. Gyáni Zsuzsánna egy szép szó-szék terítőt. Értéke 50 korona.

Ibrányi János készítettett egy számrakó táblát. Értéke 8 korona.

Barna János és neje Zsadányi Rebeka egy csinos ezüst kehelyt. Értéke 78 korona. Ifj. Daru András asztalos mester készített egy keresztelő medenczét, melyhez a bádogos munkát Zsadányi Rebeka készítette. Értéke 40 korona.

Templomszentelési ünnepélyünk megörökítése végett Homoki F. Lajosné ajándékozott egy szép babérkoszorút, melyet a szó-szék első oldalán helyeztünk el.

Legujabb ajándékunk egy igen szép, csinos kiállítású urasztal, mely főgondnoknénk, Homoki Erzsébet ajándéka. Gyönyörű tárgy! Értéke 150 korona.

Fogadják egyen-egyen az egyházközség szívélyes köszönetét.

Ime, e kicsiny sereg, rövid egy év lefolyása alatt mily nemes munkát végzett! . . . Templomot épített! Be is rendezte ügyesen. S ma áll a Sion! Hirdeii a világosságot mindeneknek!

Oh, vajha ez a kis templom, melyet a közszeretet emelt, szilárd védbástyája lehetne az alföldi unitarismusnak!

Legyen e hajlékon az isteni oltalom végtelen időkig; hogy őre, hirdetője legyen az igazságnak, világosságnak és szabadságnak; s hogy hirdesse az Istennek igéit, a Jézus evangéliumát mindörökké, mondván:

„Nincs több Isten, csak egy, a mi jó Istenünk,
Aki uralkodik kegyesen felettünk
Hatalma nagy, felér a földtől az égig!
Hálánk, könyörgésünk hozzá emelkedik!

Füzesgyarmat, 1904 február hó.

Egyházközségünk előljárósága.

Ádámosy Gábor, utóbb Balázs András,
hódmezővásárhelyi lelkész.

Gálffy Kálmán,
hit- és elemi tanító.

1. Gyáni András,
egyházi főgondnok.

2. Gacsári András,
egyházi gondnok.

3. Tóth B. Péter,
egyházi pénztárnok.

4. Bálint Lajos,
egyházfi.

Kebli tanácsosok (Presbyterium.)

1. Bökfi János,

6. Gyáni Zsigmond,

2. Csák János,

7. Homoki F. Lajos,

3. Daru Sándor,

8. Hegyesi István,

4. Diószegi István,

9. V. Nagy Gergely,

5. Gidai Sándor,

10. Sári József,

11. Turi István.

Fentnevezett egyházi előljárók, egyházközségünk megalakulásakor 1902 július 27-én válasz-

tattak meg. Azóta ők intézik az egyházközség anyagi ügyeit szellemi vezérekkel együtt békeséggel és szeretettel.

Tartsa meg az Isten lelki buzgóságokat, melylyel eddig működtek egyházunk keretében, hogy úgy magunk, mint utódainknak oly szilárd alapot vessenek, melyre felépüljön az az Akol, hol a népek egygyé olvadva imádhassák az egy igaz Istent örökkön-örökké.

T a r t a l o m.

	Oldal.
1. A templom képe	3.
2. Előszó: Gálffy Kálmán unit. hit- és el. tanítótól	5.
3. Megalakuláskor tartott egyházi beszéd: Tartotta Józán Miklós budapesti unitárius lelkész	8.
4. Alapkőletételkor tartott Istentisztelet: Tartotta Gálffy Kálmán unit. hit- és el. tanító	15.
5. Templomszenteléskor: Tartotta Józán Miklós budapesti unitárius esperes	22.
6. Szentelési hymnus: Szövegét dallamra és összhangra írta Gálffy Kálmán unit. hit- és el. tanító	29.
7. Üdvözlő beszéd: Tartotta Végh Mihály egyházi és püspöki titkár	31.
8. Távirati üdvözetek	36.
9. Urvacsorai beszéd és imádságok: Irta Balázs András hódmezővásárhelyi unitárius lelkész	38.
10. Unitarismus: Irta Gálffy Kálmán unit. hit- és el. tanító	44.
11. Templomunk keletkezése: Irta Gálffy Kálmán unitárius hit- és el. tanító	49.
12. Templomunk építkezési alapjába tett kegyes ajánlatok: Összeállította Gálffy Kálmán unit. hit- és el. tanító	51.
13. Imaházi, illetve templomi fölszerelések (terítő, kehely, keresztelő medence stb) ajándékozói: Összeállította Gálffy Kálmán unit. hit- és el. tanító	54.
13. Egyházközségünk előjárósága	56.

